

Ce este metafizica?

[103] „Ce este metafizica?” – întrebarea ne lasă să înțelegem că va fi vorba despre metafizică. Noi însă vom dezminți această așteptare și vom lua în discuție doar o anumită întrebare metafizică. Sperăm ca în felul acesta să ne putem transpune nemijlocit în metafizică, cu gândul că numai așa avem să-i oferim adevărata putință de a se înfățișa de la sine.

Avem de gând să începem cu desfășurarea unei interogări metafizice, să încercăm apoi o elaborare a întrebării, pentru a sfârși cu răspunsul pe care aceasta îl poate primi.

Desfășurarea unei interogări metafizice

Prin raport cu bunul simț comun, filozofia este, potrivit vorbei lui Hegel, „lumea pe dos”. Modul nostru de a proceda, prin ceea ce are el aparte, pretinde de aceea o lămurire preliminară. Aceasta se desprinde din dubla caracteristică pe care o are actul interogării metafizice.

Pe de o parte, orice întrebare metafizică îmbrățișează întotdeauna întregul problematicii metafizicii. Ea este, de fiecare dată, întregul însuși. Pe de altă parte, orice întrebare metafizică nu poate fi pusă decât în așa fel încât cel care întreabă este prins ca atare în întrebare. De aici rezultă că interogarea metafizică trebuie formulată în întregul ei și pornind de la situația esențială a *Dasein*-ului care întreabă. Întrebăm, aici și acum, avându-ne pe noi în vedere. Or *Dasein*-ul nostru – în comunitatea aceasta de cercetători, profesori și studenți – este determinat de către știință. Ce lucru esențial se petrece cu noi în temeiul *Dasein*-ului, în măsura în care știința a devenit pasiunea noastră?

Domeniile științelor sunt cu desăvârșire separate între ele. Felul în [104] care ele își abordează obiectul este fundamental diferit. Această puzderie de discipline dezbinată nu își mai află astăzi o unitate decât datorită organizării tehnice a universităților și a facultăților; ea nu își păstrează o semnificație decât prin caracterul practic al scopurilor pe care le urmăresc diferitele specialități. În schimb, a pierit înrădăcinarea științelor în temeiul lor ultim.

Și totuși, dacă ținem seama de năzuința care le este proprie în cel mai înalt grad, vom vedea că în toate științele noi ne raportăm la ființarea însăși. Judecând lucrurile numai din perspectiva științelor, nici un domeniu nu are întâietate față de celălalt, nici natura față de istorie și nici invers. Nici un mod de abordare a obiectelor nu stă mai presus decât altul. Cunoașterea matematică nu este mai riguroasă decât cea istoricofilologică. Ea posedă numai caracterul „exactității”, care nu e totuna cu rigurozitatea. A pretinde exactitate de la știința istoriei ar însemna să te abați de la ideea de rigoare specifică științelor spiritului. Relația cu lumea care domină toate științele ca atare le îndeamnă pe acestea să caute ființarea însăși, pentru a o transforma, potrivit conținutului ei obiectual și potrivit modului de a fi, în obiectul unei cercetări amănunțite și al unei determinări capabile să confere un temei. În științe se împlinește – potrivit ideii care le este proprie – o venire-în-preajmă, către esențialitatea tuturor lucrurilor.

Această apartență relație mundană cu ființarea însăși este susținută și călăuzită de o atitudine liber aleasă a existenței umane. Ce-i drept, activitățile pre- și extraștiințifice ale omului se raportează și ele la ființare: însă aparte în cazul științei este faptul că, într-un chip care îi este specific, ea dă primul și ultimul cuvânt, explicit și exclusiv, lucrului însuși. Faptul că interogarea, determinarea și întemeierea se lasă călăuzite de lucrul însuși are drept urmare o supunere specific limitată la ființarea însăși, prin care aceasta este chemată să se revele. Această aservire a cercetării și a învățământului devine temeiul care face cu puțință rolul ei dominator, chiar [105] dacă limitat în întregul existenței umane. Relația specifică a științei cu lumea și atitudinea care o călăuzește sunt pe deplin înțelese abia atunci când vedem și surprindem ce anume survine în relația cu lumea consolidată astfel. Omul – care la rândul lui este o ființare printre altele – „practică știința”. În această „practicare” survine nici mai mult, nici mai puțin decât irumperea [*der Einbruch*] unei ființări numite om în întregul ființării, și

anume în așa fel încât și prin această irumpere ființarea erupe [*aufbricht*] în ce este ea și în cum este ea. Irumperea care face să erupă [*der aufbrechende Einbruch*] ajută, în felul care-i e propriu, ca ființarea, acum mai întâi, să ajungă la sine însăși.

Această triadă – relație cu lumea, atitudine, irumpere – aduce, prin unitatea pe care i-o conferă rădăcina ei comună, o iradiantă simplitate și acuitate a *Da-sein*-ului în existența marcată de atitudinea științifică. Când ne asumăm în chip explicit *Da-sein*-ul pus astfel în lumină ca atitudine științifică, trebuie să spunem:

Acel ceva către care se îndreaptă relația cu lumea este ființarea însăși – și altceva nimic.^a

Acel ceva de la care pornind orice atitudine își află călăuzirea este ființarea însăși – și în plus nimic.

Acel ceva cu care se confruntă cercetarea în irumpere este ființarea însăși – și dincolo de ea nimic.

Dar iată un lucru ciudat: tocmai atunci când omul care este marcat de atitudinea științifică se încredințează de ceea ce îi este lui propriu în gradul cel mai înalt, tocmai atunci el vorbește, explicit sau nu, despre un altceva. De cercetat nu e decât ființarea, și altceva – nimic; ființarea doar, și în plus – nimic; ființarea singură, și dincolo de ea – nimic.

Ce se petrece cu acest Nimic [*Nichts*]? Este oare o întâmplare că ne exprimăm astfel în chipul cel mai natural? Este numai un fel de a vorbi – și altceva nimic?

- [106] Dar oare de ce să purtăm atâta grijă acestui Nimic? Tocmai știința este cea care respinge și lasă deoparte Nimicul ca fiind neînsemnatul. Însă când lăsăm Nimicul deoparte în felul acesta, nu cumva tocmai atunci îi facem parte? Dar despre ce parte poate fi vorba, când nu facem parte la nimic? Dar poate că prin acest du-te-vino al vorbirii ne aflăm deja prinși într-o sterilă dispută legată de cuvinte. Pentru a-i sta împotriva, știința trebuie acum să-și afirme din nou seriozitatea și luciditatea, arătând că este preocupată numai și numai de ființare. Nimicul – ce

^a Prima ediție, 1929: Acest adaos de după linia de despărțire ar putea fi văzut ca fiind arbitrar și artificios dacă nu știm că Taine, care poate fi socotit reprezentantul și simbolul unei întregi epoci ce își exercită încă dominația, a folosit această formulă în mod intenționat pentru a-și caracteriza propria poziție fundamentală și intenția sa. [Hippolyte-Adolphe Taine (1828–1893), filozof și „psiholog” pozitivist (n. tr.).]

altceva poate fi el pentru știință, dacă nu doar o grozăvie și o fantasmă? Dacă dreptatea este de partea științei, atunci un singur lucru rămâne în afara oricărei îndoieli: știința nu vrea să știe nimic în legătură cu Nimicul. Aceasta este, în cele din urmă, concepția științific riguroasă asupra Nimicului. Îl știm, Nimicul, nevrând să știm nimic de el.

Știința nu vrea să știe nimic în legătură cu Nimicul. Dar rămâne tot atât de sigur: acolo unde caută^a să-și exprime propria-i esență, acolo, tocmai, ea cheamă în ajutor Nimicul. Înlăturându-l, ea-l cheamă înapoi. Ce esență dezbinată^b se dezvăluie aici?

Stăruind cu gândul asupra existenței noastre actuale – o existență în care doar știința are a-și spune cuvântul – ne-am pomenit în miezul unei dispute. Și ea a dat deja naștere unei interogări. Acum se cere doar ca întrebarea să fie exprimată explicit: Despre ce este vorba în cazul Nimicului?

Elaborarea întrebării

A elabora întrebarea privitoare la Nimic înseamnă a ajunge negreșit în situația care să facă cu puțință găsirea răspunsului sau care, dimpotrivă, să ne arate că răspunsul nu e cu puțință. Nimicul, am afirmat noi, se cuvine recunoscut ca atare. Știința, în schimb, îl dă deoparte cu o in- [107] diferență superioară, socotindu-l ceva care „nu există”.

Cu toate acestea, căutăm să întrebăm ce este Nimicul. De la prima încercare de a ne apropia de întrebarea aceasta se iscă ceva neobișnuit. Nimicul, în întrebarea formulată astfel, este înțeles din capul locului ca ceva ce „este” într-un anume chip, ca ceva de ordinul ființării. Dar în realitate tocmai de ființare se deosebește el în mod absolut^c. Interogarea privitoare la Nimic – ce este și cum este el – răstoarnă obiectul întrebării în opusul său. Întrebarea își răpește propriul său obiect.

Ca atare, din capul locului, nu este cu puțință nici un răspuns la această întrebare. Căci el nu are cum să împrumute decât această formă: Nimicul „este” cutare și cutare lucru. În privința Nimicului, întrebarea și răspunsul sunt în aceeași măsură lipsite de noimă.

^a Ediția a 5-a, 1949: raportarea pozitivă și exclusivă la ființare.

^b Ediția a 3-a, 1931: diferența ontologică. / Ediția a 5-a, 1949: Nimicul ca „ființă”.

^c Ediția a 5-a, 1949: deosebirea, diferența.

Așadar, nu e nevoie ca știința să-l înlăture. Regula îndeobște invocată ca regulă fundamentală a gândirii în genere, deci principiul contradicției care se cere evitată, „logica” universală năruie această întrebare. Căci gândirea, care prin esența ei este întotdeauna gândire a ceva, ar trebui – în calitate de gândire a Nimicului – să acționeze împotriva propriei sale esențe.

De vreme ce nu ne e cu puțință să facem din Nimic în genere un obiect al gândirii înseamnă că strădania noastră de a formula întrebarea privitoare la Nimic a luat deja sfârșit. Desigur, așa stau lucrurile, dacă admitem că aici „logica”^a este instanța supremă, că intelectul e mijlocul și că gândirea e calea – toate acestea fiind menite să surprindă în chip original Nimicul și să decidă asupra felului în care el poate fi dezvăluit.

[108] Dar oare poate fi tăgăduită supremația „logicii”? Când este vorba de întrebarea privitoare la Nimic, nu-i oare intelectul stăpân cu adevărat? Doar cu ajutorul lui, după cum se știe, putem determina Nimicul și putem face din el o problemă, chiar dacă una care se mistuie pe sine. Căci Nimicul este negarea totalității ființării, este ne-ființarea în chip absolut. În felul acesta, Nimicul vine să se așeze în raza determinării mai înalte a negativului [*das Nichthafte*] și astfel, după cât se pare, în raza a ceea-ce-este-negat [*das Verneinte*]. Potrivit doctrinei suverane și nicidecum tăgăduite a „logicii”, negarea [*die Verneinung*] este însă o activitate specifică a intelectului. Atunci cum putem să ignorăm intelectul tocmai când e vorba de întrebarea privitoare la Nimic și mai ales de întrebarea privitoare la posibilitatea de a întreba despre el? Și totuși, ceea ce luăm noi drept bun aici este chiar atât de sigur? Oare nu-ul [*das Nicht*], negativitatea [*die Verneinheit*] și, odată cu acestea, negarea [*die Verneinung*] reprezintă într-adevăr determinarea mai înaltă în raza căreia Nimicul [*das Nichts*] vine să se așeze ca o formă particulară a ceea-ce-este-negat [*das Verneinte*]? Oare Nimicul nu există decât datorită faptului că există nu-ul, adică negarea? Sau lucrurile stau mai degrabă invers? Există negarea și nu-ul doar pentru că există Nimicul? Acest lucru nu este lămurit și nici măcar nu a fost ridicat încă la rangul de întrebare explicită. Noi afirmăm: Nimicul este mai original^b decât nu-ul și negarea.

Dacă această teză este îndreptățită, atunci posibilitatea negării ca activitate a intelectului și, odată cu ea, însuși intelectul depind într-un fel oarecare de Nimic. Cum poate atunci intelectul să pretindă a judeca

^a Prima ediție, 1929: adică logica în sensul obișnuit în care e folosit termenul.

^b Ediția a 5-a, 1949: în ordinea originii.

Nimicul? Oare aparenta lipsă de noimă a întrebării și a răspunsului cu privire la Nimic se întemeiază numai pe o oarbă încăpățănare^a a intelectului rătăcitor?

Dacă nu ne lăsam însă abătuți din drum de imposibilitatea formală a întrebării privitoare la Nimic și punem, totuși, această întrebare, atunci trebuie cel puțin să ne supunem cerinței fundamentale care se cuvine împlinită ori de câte ori e vorba de a duce până la capăt o întrebare. Dacă Nimicul – el însuși – urmează să devină obiect al întrebării, el trebuie mai întâi să fie dat. Trebuie să-l putem întâlni.

Unde căutăm Nimicul? Cum găsim Nimicul? Pentru a putea găsi un lucru, nu trebuie oare să știm deja că el există? Desigur. Cel mai adesea [109] omul nu are putința să caute decât dacă a anticipat existența a ceea ce caută. Numai că ceea ce se caută acum e Nimicul. Există oare în cele din urmă o căutare lipsită de orice anticipare, o căutare însoțită de o găsim pură?

Oricum ar sta lucrurile, noi cunoaștem Nimicul, chiar dacă nu facem decât să sporovăim despre el în viața de toate zilele. Nimicul acesta banal, ofilit de paloarea atotcuprinzătoare a de-la-sine-înțelesului, Nimicul care hoinărește în vorbăria noastră nebăgat de seamă poate fi prins, și chiar fără prea multă caznă, într-o „definiție“:

Nimicul este deplina negare a totalității ființării. Această caracterizare a Nimicului nu indică oare singura direcție din care, venind, Nimicul ar putea să ne întâlnească?

Totalitatea ființării este cea care trebuie să fie dată mai întâi, pentru ca ea să poată cădea apoi, ca atare, sub raza negării în lumina căreia Nimicul însuși ar urma să se arate.

Dar să lăsăm deocamdată deoparte însemnătatea raportului dintre negare și Nimic; rămâne, totuși, întrebarea: cum am putea noi – ca ființe finite – să croim o cale înspre întregul ființării în totalitatea ei și, mai ales, cum am putea să ni-l facem nouă accesibil? Putem, cel mult, să gândim întregul ființării în „idee“, apoi să negăm în gând și să „gândim“ negat ceea ce ne-am imaginat astfel. Pe această cale dobândim, ce-i drept, conceptul formal al Nimicului imaginat, dar niciodată Nimicul însuși. Însă Nimicul este nimic și între Nimicul imaginat și Nimicul „propriu-zis“ nu poate exista nici o deosebire, de vreme ce Nimicul reprezintă totala absență a deosebirii. Însă Nimicul „propriu-zis“ – nu este el din nou acel

^a Ediția a 5-a, 1949: oarbă încăpățănare: acea *certitudo* a lui *ego cogito*, subiectivitate.

concept misterios, dar lipsit de noimă al unui Nimic de ordinul ființării? Obiecțiile intelectului ne-au împiedicat acum pentru o ultimă dată în căutarea noastră. Îndreptățirea acestei căutări nu poate fi dovedită decât pe calea unei experiențe fundamentale a Nimicului.

- [110] Pe cât este de sigur că nu surprindem niciodată în mod absolut întregul ființării, pe-atât de sigur este că ne aflăm totuși așezați în mijlocul ființării care, într-un fel sau altul, este dezvăluită în întregul ei. Există, în ultimă instanță, o deosebire de esență între a surprinde întregul ființării în sine și a te afla situat (*sich befinden*) în centrul ființării în întregul ei. Primul lucru este din principiu imposibil. Cel de-al doilea survine permanent în *Dasein*-ul nostru. Desigur că lucrurile se înfățișează ca și cum tocmai în vânzoleala noastră de toate zilele am fi prinși, de fiecare dată, doar de o ființare sau alta, ca și cum ne-am dedica cu totul doar cutărei sau cutărei zone a ființării. Oricât ar părea de fărâmițată viața de toate zilele, ea mai păstrează încă ființarea – chiar dacă într-un chip palid într-o unitate a „întregului”. Chiar și atunci, și mai ales atunci, când nici lucrurile și nici propria noastră ființă nu ne preocupă anume, acest „întreg” vine să ne copleșească; de pildă, în plictisul autentic. Plictisul este încă departe atunci când nu ne plictisește decât cine știe ce carte sau un spectacol de teatru, cutare îndeletnicire sau o simplă trândăvie. Plictisul se ivește deplin abia atunci când „te plictisești”. Plictisul profund, care circulă ca o pâclă tăcută în abisurile *Dasein*-ului, mută toate lucrurile, oamenii și propria-mi ființă odată cu acestea, strângându-le pe toate laolaltă într-o stranie indiferență. Plictisul acesta revelează ființarea în întregul ei.

O altă posibilitate a acestei revelări rezidă în bucuria pe care o trezește în noi prezența nu atât a persoanei ca atare, cât a *Dasein*-ului unui om pe care îl iubim.

O asemenea dispoziție afectivă, în care „suntem” într-un fel sau altul, ne face să ne simțim – atunci când ea ne cuprinde cu totul – în chiar mijlocul ființării în întregul ei. Faptul de a ne afla într-o anume dispoziție afectivă aduce cu sine, de fiecare dată în alt fel, o dezvăluire a ființării în întregul ei. Dar, departe de a fi o simplă întâmplare, această dezvăluire este însăși survenirea fundamentală a *Da-sein*-ului nostru.

Ceea ce obișnuim să denumim „sentiment” nu este un fenomen trecător care însoțește comportamentul nostru mental și volitiv, nu este un simplu impuls care-l determină și nici doar o stare simplu-prezentă cu care ne împăcăm într-un chip sau altul.

Totuși, tocmai atunci când dispozițiile afective ne conduc astfel în [111] fața ființării în întregul ei, ele ne ascund Nimicul pe care-l căutăm. Vom împărtăși acum și mai puțin credința că negarea ființării în întregul ei – a ființării acesteia care ni se revelează prin dispoziții – ne-ar așeza în fața Nimicului. Așa ceva ar putea surveni într-un chip originar numai într-o dispoziție care, prin însuși sensul ei de dezvăluire cel mai intim, ar revela Nimicul.

Survine oare în *Dasein*-ul omului o dispoziție în care el este adus în fața Nimicului însuși?

Deși îndeajuns de rară, o asemenea survenire este posibilă și chiar reală – ce-i drept numai pentru câteva clipe – în acea dispoziție fundamentală care este angoasa [*Angst*]. Când vorbim despre angoasă, nu avem în vedere acea temere [*Ängstlichkeit*] destul de răspândită, care nu ține în fond decât de un sentiment al fricii ce ne cuprinde atât de lesne.angoasa este fundamental diferită de frică [*Furcht*]. Ne este frică întotdeauna de cutare sau cutare ființare bine determinată care ne amenință în cutare sau cutare privință bine determinată. „Frica de...” se manifestă de asemenea de fiecare dată pentru ceva bine determinat. Întrucât frica este închisă între hotarele de-ce-ului și pentru-ce-ului ei, cel-înfricoșat-de-ceva-și-pentru-ceva rămâne ținut în spațiul a ceea ce l-a înfricoșat. În strădania de a se salva din fața celui ceva bine determinat, el devine nesigur în raport cu altceva, adică „își pierde capul” cu totul.

Angoasa, în schimb, înlătură puțința apariției unei asemenea rătăcirii. Ea este străbătută, mai degrabă, de un calm specific. E drept că angoasa este întotdeauna „angoasă față de...”, dar nu față de cutare sau cutare lucru. „Angoasa față de...” este întotdeauna „angoasă pentru ceva”, dar nu pentru cutare sau cutare lucru. Indeterminarea lucrului care ne umple de angoasă și a celui pentru care ne angoasăm nu este o simplă lipsă a determinației, ci imposibilitatea esențială de a conferi o determinație. Ea iese la iveală în următoarea situație pe care o cunoaștem foarte bine cu toții.

Când ești cuprins de angoasă, se spune îndeobște că „îți e urât”. Ce înseamnă însă a-ți fi urât? Nu se poate spune ce anume te face să-ți fie urât. Îți este în întregime astfel. Toate lucrurile se scufundă într-un soi de indiferență^a, și noi odată cu ele. Dar aceasta nu se petrece în sensul [112] unei simple dispariții, ci, în mișcarea lor de îndepărtare ca atare, ele se

^a Ediția a 5-a, 1949: ființarea nu ne mai spune nimic.

întorc către noi. Această mișcare de îndepărtare a ființării în întregul ei, care ne împresoară atunci când suntem cuprinși de angoasă, este cea care ne apasă. Nici un punct de sprijin nu mai rămâne. În mișcarea de alunecare prin care ființarea ne scapă, tot ce rămâne este acest „nici un“, care vine să ne copleșească.

Angoasa revelează Nimicul.

„Plutim“ în angoasă. Sau, mai limpede spus: angoasa este cea care ne face să plutim, pentru că, prin ea, ființarea în întregul ei ajunge să alunece și să ne scape. Noi înșine, acești oameni ce ființează^a așezați în mijlocul ființării, alunecăm odată cu ființarea, pierzându-ne pe noi înșine. De aceea, în fond, nu „ție“ sau „mie“ ne este urât, ci „oricui“ îi este așa. În cutremurarea atotcuprinzătoare a acestei plutiri în care nu te poți sprijini de nimic, numai purul *Da-sein*^b mai este prezent.

Angoasa ne reduce la tăcere. Deoarece ființarea în întregul ei ajunge să alunece și să ne scape, rămânând ca în felul acesta tocmai Nimicul să ne cotopească, orice rostire a lui „este“ rămâne mută în fața lui. Faptul că în „urâtul“ acesta pe care îl aduce cu sine angoasa căutăm adesea să întrerupem tăcerea goală printr-o vorbărie dezlănătă stă mărturie pentru prezența Nimicului. Omul însuși adeverește în chip nemijlocit – din clipa în care angoasa s-a retras – faptul că aceasta dezvăluie Nimicul. Când nu rămâne decât aducerea ei aminte și când totul se preschimbă sub limpezimea acum dobândită a privirii, trebuie să spunem: acel ceva de care ne-am angoasat și pentru care ne-am angoasat a fost „de fapt“ – nimic. Și într-adevăr: Nimicul însuși – ca atare – a fost prezent^c.

Odată cu dispoziția fundamentală care este angoasa, am ajuns la acea stare a *Dasein*-ului în care Nimicul este revelat și de la care pornind trebuie să i se adreseze întrebarea.

Despre ce este vorba în cazul Nimicului?

Răspunsul la întrebare

- [113] Față de ceea ce am urmărit noi, răspunsul esențial, singurul răspuns, a fost deja găsit câtă vreme avem grijă ca întrebarea privitoare la Nimic să

^a Ediția a 5-a, 1949: dar nu omul ca om, ca *Da-sein*.

^b Ed. a 5-a, 1949: *Da-sein*-ul „din“ om.

^c Ed. a 5-a, 1949: ceea ce înseamnă: s-a dezvăluit; ieșire-din-ascundere și dispoziție.

rămână cu adevărat pusă. Se cere însă pentru aceasta să gândim trecerea omului^a în *Da-sein*-ul său – așa cum survine ea în orice fel de angoasă – pentru a fixa Nimicul vădit^b aici în chiar chipul în care acesta se vădește. Apare astfel, totodată, și cerința de a respinge în mod explicit acele caracterizări ale Nimicului care nu provin din felul în care el ni se adresează.

Nimicul se dezvăluie în angoasă – dar nu ca ceva de ordinul ființării. Tot atât de puțin putem spune că el ne este dat ca obiect. Angloasa nu este o prindere a Nimicului. Și totuși, Nimicul ajunge să fie revelat prin ea și în ea, chiar dacă nu în așa fel încât să apară de-sine-stătător, „pe lângă” ființarea care, în întregul ei, stă sub semnul stranieții^c. Am spus, dimpotrivă: Nimicul se întâlnește în angoasă laolaltă cu ființarea în întregul ei. Ce înseamnă acest „laolaltă cu”^d?

În angoasă, ființarea în întregul ei se năruie. În ce sens se petrece acest lucru? Putem oare spune că ființarea este nimicită [*vernichtet*] prin angoasă, pentru ca astfel să nu mai rămână decât Nimicul? Un asemenea lucru ar fi oricum imposibil de vreme ce angosta rezidă tocmai în totala neputință față de ființarea în întregul ei. Dimpotrivă, Nimicul se manifestă anume odată cu ființarea și pe seama ființării, ca una care ne scapă, alunecând, în întregul ei.

În angoasă nu are loc o nimicire a întregii ființări în sine, dar tot atât de puțin se poate spune că noi împlinim o negare a ființării în întregul ei, pentru a obține, abia după aceea, Nimicul. Lăsând la o parte faptul că angosta ca atare este străină de împlinirea explicită a unui enunț negator, este evident că, înfăptuind o asemenea negare de pe urma căreia ar rezulta Nimicul, noi am ajunge întotdeauna prea târziu. Nimicul se întâlnește încă înainte. Spuneam că se întâlnește „laolaltă cu” ființarea care, în întregul ei, ne scapă alunecând. [114]

În angoasă este cuprinsă o retragere față de... care, desigur, nu mai este o fugă, ci o liniște halucinantă. Această retragere față de... își află punctul de plecare în Nimic. Nimicul nu atrage către sine, ci, prin esența sa, respinge. Această respingere trimite, lăsând-o să alunece și să ne scape,

^a Ed. a 5-a, 1949: ca subiect! Numai deoarece aici a fost experimentat în prealabil, prin gândire, *Da-sein*-ul, numai de aceea poate fi pusă întrebarea „Ce este metafizica?”.

^b Ed. a 5-a, 1949: ieșire-din-ascundere.

^c Ed. a 5-a, 1949: straniețe și stare-de-neascundere.

^d Ed. a 5-a, 1949: Diferența [*der Unterschied*].

către ființarea care, în întregul ei, este prinsă într-o lentă scufundare. Născută din respingere, această trimitere^a către ființarea care, în întregul ei, ne scapă alunecând, această trimitere prin care Nimicul împresoară *Dasein*-ul cuprins de angoasă, este esența Nimicului: nimicnicirea [*die Nichtung*]. Ea nu este nici nimicire a ființării și nici nu provine dintr-o negare. De asemenea, nimicnicirea nici nu poate fi echivalată cu nimicierea și negarea. Nimicul însuși nimicnicește^b.

Nimicnicirea nu este o întâmplare oarecare: născută din respingerea ce trimite către ființarea care, în întregul ei, ne scapă alunecând, nimicnicirea revelează această ființare – în deplina ei straniețe rămasă până acum ascunsă – drept Altul absolut prin raport cu Nimicul.

Abia în noaptea luminoasă a Nimicului ivit odată cu angoasa se naște starea originară de deschidere [*Offenheit*] a ființării ca ființare: faptul că ea este ființare – și nu Nimic. Acest „și nu Nimic“ adăugat de noi în vorbire nu este însă o explicație survenită ulterior, ci ceea ce în prealabil face cu puțință^c starea-de-revelare a tot ce e ființare în genere. Esența Nimicului care, în chip originar, nimicnicește constă în aceasta: abia Nimicul aduce *Dasein*-ul în fața^d ființării ca ființare.

[115] Numai pe temeiul originarei stări-de-revelare a Nimicului poate *Dasein*-ul omului să se îndrepte către o ființare sau alta și să se aplece asupra ei. Însă, în măsura în care *Dasein*-ul se raportează, potrivit esenței sale, la o ființare sau alta – fie că această ființare este chiar *Dasein*-ul, fie că e diferită de el –, el provine deja de fiecare dată, ca un atare *Dasein*, din Nimicul revelat.

Da-sein înseamnă^e: stare-de-menținere [*Hineingehaltenheit*] în Nimic.

Menținându-se^f în Nimic, *Dasein*-ul este de fiecare dată deja dincolo de ființarea în întregul ei. Numim această aflare-dincolo de ființare tran-

^a Ed. a 5-a, 1949: respingere [*ab-weisen*]: ființarea pentru sine; trimitere [*ver-weisen*]: către *ființa* ființării.

^b Ed. a 5-a, 1949: nimicul ființează în chip esențial, dăinuie și acordă [prezență] ca nimicnicire.

^c Ed. a 5-a, 1949: adică ființa.

^d Ed. a 5-a, 1949: mai cu seamă în fața ființei ființării, a deosebirii [dintre aceasta și ființare].

^e Prima ediție, 1929: 1. Printre altele, nu doar atât. 2. Să nu se deducă de aici cum că totul e nimic, ci invers: e vorba de preluarea și perceperea ființării, de ființă și finitudine.

^f Ed. a 5-a, 1949: cine susține la origine?

scendența. Dacă, prin chiar temeiul esenței lui, *Dasein*-ul nu ar transcende, adică dacă nu s-ar menține dinainte în Nimic, atunci el nu s-ar putea raporta nicicând la ceva de ordinul ființării^a, deci nici la el însuși.

Fără originara stare-de-revelare a Nimicului nu există nici identitate de sine [*Selbstsein*] și nici libertate^b.

Cu aceasta, răspunsul la întrebarea privitoare la Nimic a fost dobândit. Nimicul nu este nici obiect, nici în genere ceva de ordinul ființării. Nimicul nu survine nici în sine, nici alături de ființarea căreia i s-ar adăuga în vreun fel. Nimicul este ceea ce face cu puțință starea-de-revelare a ființării ca ființare pentru^c *Dasein*-ul uman. Nimicul nu este cel care oferă termenul opus ființării, ci el ține în chip original de esență^d însăși. În ființa ființării survine nimicnicirea proprie Nimicului.

Dar e timpul acum să dăm glas unei îndoieli prea multă vreme amânate. Dacă *Dasein*-ul nu se raportează la cele de ordinul ființării decât menținându-se în Nimic, așadar dacă el poate exista și dacă Nimicul este revelat în chip original numai în angoasă, nu trebuie oare să plutim mereu în această angoasă pentru a putea în genere exista? Dar oare nu am recunoscut chiar noi înșine că această angoasă originală survine rar? Și apoi [116] neîndoielnic că existăm cu toții și ne raportăm la cele de ordinul ființării – la cele ce nu suntem și la cele ce suntem – fără această angoasă. Nu este ea oare o speculație arbitrară și Nimicul pe care i-l atribuim – o exagerare?

Ce înseamnă însă că această angoasă originală survine doar arareori? Nimic altceva decât: în primă instanță și cel mai adesea, Nimicul în originalitatea sa rămâne pentru noi ascuns. Prin ce anume? Prin aceea că, într-un fel anume, ne pierdem, dăruindu-ne cu totul ființării. Cu cât mai mult, în agitația preocupărilor noastre, ne întoarcem către ființare, cu atât mai puțin o lăsăm să ne scape alunecând și cu atât mai mult ne îndepărtăm de Nimic. Dar cu atât mai sigur ne precipităm noi înșine către suprafața publică a *Dasein*-ului.

Și totuși, această continuă îndepărtare de Nimic – cu tot caracterul ei ambiguu – se potrivește, în anumite limite, cu însuși spiritul Nimicului.

^a Ed. a 5-a, 1949: adică Nimicul și ființa sunt unul și același.

^b Ed. a 5-a, 1949: despre libertate și adevăr, în conferința *Despre esența adevărului*.

^c Ed. a 5-a, 1949: nu „prin“.

^d Ed. a 5-a, 1949: esența [*Wesen*]: înțeles verbal; ființa ființează în chip esențial [*Wesen des Seins*].

El – Nimicul în nimicnicirea sa – ne trimite tocmai către ființare^a. Nimicul nimicnicește neîncetat, fără însă ca știința de care ne slujim zi de zi să ne ajute să cunoaștem cu adevărat această nimicnicire.

Ce dovadă mai convingătoare există pentru revelarea constantă și vastă a Nimicului în *Dasein*-ul nostru – chiar dacă această revelare ne rămâne ascunsă – decât negarea? Dar aceasta nu adaugă nicidecum de la ea însăși nu-ul [*das Nicht*] scoțându-l din sine și făcând din el un mijloc de diferențiere și de opunere la cele ce sunt date, pentru a-l așeza cumva între ele. Cum ar putea negarea să scoată din ea însăși nu-ul, de vreme ce ea nu poate nega decât atunci când îi este dat în prealabil ceva ce poate fi negat? Dar cum poate fi văzut un lucru posibil de a fi negat și care trebuie negat drept ceva ce-l deține în sine pe nu [*das Nichthafte*], dacă întreaga gândire ca atare nu a apucat să privească – dinainte deja – către nu? Nu-ul nu poate ajunge însă la revelare decât dacă originea sa – nimicnicirea proprie Nimicului în genere și, odată cu ea, însuși Nimicul – este scoasă din starea-de-ascundere. Nu-ul nu se naște prin negare, ci [117] negarea se întemeiază pe acel nu^b care provine din nimicnicirea proprie Nimicului. Negarea nu este însă, la rândul ei, decât o modalitate a raportării nimicnicitoare, cu alte cuvinte, o raportare care se întemeiază în prealabil pe nimicnicirea proprie Nimicului.

Astfel este demonstrată, în liniile sale fundamentale, teza de mai sus: Nimicul este originea negării, și nu invers. Dacă puterea intelectului este astfel înfrântă în câmpul întrebărilor privitoare la Nimic și la ființă, atunci se hotărăște totodată și destinul supremației „logicii”^c în cadrul filozofiei. Ideea „logicii” însăși se dizolvă în vâltoarea unei mai originare modalități de a întreba.

Pe cât de des și de felurit ar pătrunde negarea – fie că este exprimată sau nu – orice gândire, pe atât de puțin este, ea singură, dovada pe deplin grăitoare a stării-de-revelare a Nimicului, deci a acelei revelări care aparține *Dasein*-ului prin însăși esența lui. Căci negarea nu poate fi invocată ca fiind unica și, cu atât mai puțin, ca fiind principala raportare nimicnicitoare, prin care *Dasein*-ul rămâne cutremurat până în străfunduri de nimicnicirea proprie Nimicului. Îndârjirea acțiunii potrivnice și as-

^a Ed. a 5-a, 1949: deoarece [ne trimite] în ființa ființării.

^b Prima ediție, 1929: cu toate acestea, aici – ca de altfel și în cazul enunțului – negarea e concepută într-un fel prea retroactiv și exterior.

^c Prima ediție, 1929: „logică”, adică interpretarea tradițională a gândirii.

primea resentimentului ating mai degrabă străfundurile decât simpla adecvare a negării împlinite de gândire. Mai responsabile sunt suferința refuzului și neînduplecarea interdicției. Mai apăsătoare, amărăciunea nevoinței.

Aceste posibilități de raportare nimicnicitoare – forțe prin care *Dasein*-ul își poartă starea-de-aruncare, chiar dacă neînstăpânindu-se asupra-i – nu sunt variante ale simplei negări. Însă asta nu le împiedică să se exprime în „nu” și în negare. Desigur, vidul și vastitatea negării se arată astfel cu atât mai mult. Faptul că *Dasein*-ul este în întregime pătruns de atitudinea nimicnicitoare stă mărturie pentru starea-de-revelare continuă, deși obnubilată, a Nimicului, dezvăluit în chip original numai de angoasă. Dar de aici se înțelege că în *Dasein* această angoasă originară este de cele mai multe ori înăbușită. Angoasa este prezentă. Numai că ea doarme. Freamătul suflării ei străbate neconținut *Dasein*-ul: abia simțit, [118] când acesta e „cuprins de angoasă”, dar de nedeșluit atunci când survin hotărârile abrupte ale celui prins în neodihna agitației; cel mai curând, freamătul acesta trece prin cel reținut; și, cel mai sigur, prin fința celui temerar prin chiar natura sa. Dar acest lucru se întâmplă numai pornind de la cauza pentru care *Dasein*-ul se sacrifică, astfel încât măreția lui ultimă să fie păstrată și adevărată.

Angoasa celui temerar nu poate fi nicicum opusă bucuriei, cu atât mai puțin plăcerii tihnite care însoțește liniștea celui ce s-a agitat. Ea se află – dincoace de asemenea opoziții – într-o tăinuită uniune cu seninătatea și blândețea aspirației creatoare.

Angoasa originară se poate trezi în fiecare clipă în *Dasein*, iar pentru aceasta ea nu are nevoie să aștepte o întâmplare neobișnuită. Adâncului până la care ea se înstăpânește îi corespunde neînsemnătatea cauzei ce o poate provoca. Gata oricând să iasă la iveală, ea se ivește totuși doar arareori, pentru a ne târî într-o stare de plutire.

Starea-de-menținere a *Dasein*-ului în Nimic – temeiul ei este însăși teama ascunsă – îl transformă pe om în locuitorul Nimicului. Suntem atât de finiți, încât nu ne putem aduce, prin proprie hotărâre și voință, în chip original în fața Nimicului. Finirea [*Verendlichkeit*] sapă atât de adânc în *Dasein*, încât finitudinea cea mai adâncă și care ne este proprie în chipul cel mai intim se refuză libertății noastre.

Starea-de-menținere a *Dasein*-ului în Nimic – temeiul ei e însăși teama ascunsă – este depășirea ființării în întregul ei: transcendența.

Interogarea noastră privitoare la Nimic este menită să ne înfățișeze metafizica însăși. Numele de „metafizică” provine din grecescul *μετὰ τὰ φυσικά*. Această denumire ciudată a fost înțeleasă mai târziu în sensul că ar fi vorba de o modalitate de a întreba care trece *μετὰ* – *trans* – „dincolo” de ființarea ca atare.

Metafizica este modalitatea de a întreba trecând dincolo de ființare, în așa fel încât ființarea să poată fi redobândită, ca atare și în întregul ei, pentru înțelegere.

- [119] În întrebarea privitoare la Nimic survine o asemenea trecere dincolo de ființarea ca ființare în întregul ei. Drept care ea este adevărată în calitatea ei de întrebare „metafizică”. De la început am caracterizat întrebările de felul acesta prin două trăsături; prima: orice întrebare metafizică îmbrățișează de fiecare dată întregul metafizicii; a doua: în orice întrebare metafizică, *Dasein*-ul care pune întrebarea este și el, de fiecare dată, prins în întrebare.

În ce măsură întrebarea privitoare la Nimic străbate și cuprinde întregul metafizicii?

Asupra Nimicului, metafizica se pronunță încă din vechime într-o propoziție, ce-i drept, ambiguă: *ex nihilo nihil fit*, din nimic nu se naște nimic. În discutarea acestei propoziții, Nimicul însuși nu devine niciodată problemă, și totuși această propoziție scoate la iveală, prin felul în care se referă la Nimic, concepția fundamentală călăuzitoare asupra ființării. Metafizica antică concepe Nimicul în sensul de nonființare, deci de materie care nu și-a primit forma, de materie care nu își poate da sieși forma pentru a deveni o ființare dotată cu formă și pentru a oferi, astfel, un aspect (*εἶδος*). Caracterul de ființă este atribuit acelei configurații care se configurează și care se prezintă ca atare în figură (ceea ce se oferă vederii). Originea, îndreptățirea și limitele acestui fel de a concepe ființa sunt tot atât de puțin discutate pe cât de puțin e discutat Nimicul însuși. Dogmatica creștină, în schimb, neagă adevărul propoziției *ex nihilo nihil fit* și conferă Nimicului o semnificație schimbată: ființarea situată în afara divinului este total absentă: *ex nihilo fit – ens creatum*. Nimicul devine acum conceptul opus ființării propriu-zise, opus lui *summum ens*, lui Dumnezeu ca *ens increatum*. Și în acest caz interpretarea dată Nimicului indică concepția fundamentală asupra ființării. Dezbaterea metafizică a ființării se menține însă în același plan cu întrebarea privitoare la Nimic. Nici întrebarea privitoare la ființa ca atare și nici cea privitoare la

Nimicul ca atare nu sunt puse. De aceea a și fost trecută cu vederea dificultatea pe care o prezintă faptul că, dacă Dumnezeu creează din Nimic, tocmai el trebuie să se poată raporta la Nimic. Dar dacă Dumnezeu este Dumnezeu, el nu poate cunoaște Nimicul, de vreme ce „absolutul“ exclude de la sine orice nimicnicie.

Această succintă rememorare a lucrurilor pe plan istoric înfățișează [120] Nimicul ca fiind conceptul opus ființării propriu-zise, adică negarea ei. Atunci însă când Nimicul devine într-un fel sau altul o problemă, acest raport de opoziție cunoaște nu numai o determinare mai lămurită, ci, totodată, prin el se trezește, acum abia, interogarea metafizică propriu-zisă asupra ființei ființării. Nimicul încetează să mai fie contratermenul nedeterminat al ființării și se dezvăluie ca aparținând ființei ființării.

„Ființa pură și Nimicul pur sunt deci unul și același lucru.“ Această propoziție a lui Hegel (*Wissenschaft der Logik*, I. Buch, WW III, p. 74)ⁱ este îndreptățită. Ființa și Nimicul constituie un tot, dar nu din cauză că ele coincid în indeterminarea și în nemijlocirea lor – așa cum apar ele privite în perspectiva conceptului hegelian de gândire –, ci deoarece ființa însăși este în esență finită și se revelează numai în transcendența *Dasein*-ului menținut în sfera Nimicului.

Dacă întrebarea privitoare la ființa ca atare este întrebarea atotcuprinzătoare a metafizicii, atunci întrebarea privitoare la Nimic este, la rândul ei, o întrebare care îmbrățișează întregul metafizicii. Însă întrebarea privitoare la Nimic străbate totodată întregul metafizicii, de vreme ce ea ne obligă să ne confruntăm cu problema originii negării, adică, în fond, să decidem dacă supremația „logicii“^a în metafizică este îndreptățită sau nu.

Vechea propoziție *ex nihilo nihil fit* va conține atunci un alt sens – un sens care vizează însăși problema ființei – și va suna astfel: *ex nihilo omne ens qua ens fit*. Abia în Nimicul *Dasein*-ului ființarea în întregul ei se ridică la posibilitatea care îi e proprie în gradul cel mai înalt, adică ajunge în mod finit la sine însăși. Atunci în ce măsură întrebarea privitoare la Nimic – dacă este o întrebare metafizică – a inclus în sine *Dasein*-ul nostru ce pune întrebarea? Noi caracterizăm însă *Dasein*-ul nostru de acum și de aici ca fiind determinat în esența lui de către știință. Dacă *Dasein*-ul

ⁱ Hegel, *Știința logicii*, trad. D.D. Roșca, Editura Academiei R.S.R., București, 1966, p. 64.

^a Prima ediție, 1929: adică, întotdeauna, a logicii tradiționale și a logos-ului ei, în calitate de origine a categoriilor.

- [121] nostru determinat astfel este pus în întrebarea privitoare la Nimic, atunci, prin mijlocirea acestei întrebări, el trebuie să fi devenit demn de a fi supus interogării [*fragwürdig*].

Așa cum este configurat de imperativele științei, *Dasein*-ul își află simplitatea și acuitatea prin faptul că se raportează în chip privilegiat la ființarea însăși – și în exclusivitate la ea. Cu un gest de superioritate, știința vrea să lase Nimicul deoparte. Acum însă, când punem întrebarea privitoare la Nimic, se vedește că acest *Dasein* configurat de imperativele științei nu este posibil decât dacă el se menține din capul locului în Nimic. El nu se poate înțelege pe sine în ceea ce este el decât în măsura în care nu lasă Nimicul deoparte. Presupusa luciditate a științei, precum și superioritatea ei devin ridicole dacă ea nu înțelege să ia în serios Nimicul. Numai întrucât Nimicul este manifest știința poate face din ființarea însăși obiectul cercetării. Numai în măsura în care există pornind de la metafizică, știința are puterea de a-și regăsi fără încetare menirea pe care i-o conferă însăși esența ei: nu acumulare și ordonare de cunoștințe, ci deschiderea, care trebuie împlinită mereu din nou, a întregului spațiu al adevărului propriu naturii și istoriei.

Deplina straniețate a ființării se poate abate asupra noastră numai și numai pentru că Nimicul este manifest în temeiul *Dasein*-ului. Ființarea trezește uimirea și o atrage asupra ei numai atunci când straniețatea ființării ne copleșește. Numai pe temeiul uimirii – adică al stării-de-revelare a Nimicului – se naște „de ce“-ul. Numai pentru că „de ce“-ul ca atare este posibil, putem întreba în mod bine determinat despre temeiuri și putem întemeia. Numai pentru că putem întreba și întemeia, destinul cercetătorului este pus la îndemâna existenței noastre.

Întrebarea privitoare la Nimic ne pune pe noi înșine – cei care întrebăm – în întrebare. Ea este o întrebare metafizică.

Dasein-ul uman se poate raporta la ceva de ordinul ființării numai atunci când se menține în Nimic. Trecerea dincolo de ființare survine în esența *Dasein*-ului. Dar această trecere-dincolo este însăși metafizica. Ceea ce înseamnă: metafizica face parte din „natura omului“. Ea nu este

- [122] nici o disciplină filozofică predată în școală și nici domeniul unor născociri arbitrare. Metafizica este survenirea fundamentală în *Dasein*. Ea este însuși *Dasein*-ul. Întrucât adevărul metafizicii sălășluiește în acest temei abisal, puțința, aflată mereu la pândă, a celei mai profunde erori stă în nemijlocita lui vecinătate. Tocmai de aceea nu există nici o știință a cărei

rigoare să se ridice la gravitatea metafizicii. Filozofia nu poate fi măsurată nicidecum cu etalonul ideii care e propriu științei.

Dacă întrebarea privitoare la Nimic, pe care am desfășurat-o aici, a devenit cu adevărat una a noastră, atunci nu ne-am apropiat de metafizică venind din afara ei. Și nici nu ne-am „transpus” pur și simplu în ea. De altfel, nici nu ne putem transpune în ea, deoarece – în măsura în care existăm – ne aflăm dintotdeauna în ea. Φύσει γάρ, ὃ φίλε, ἔνεστί τις φιλοσοφία τῇ τοῦ ἀνδρὸς διανοίᾳ (Platon, *Phaidros* 279 a). În măsura în care omul există, survine, într-un anume fel, filozofarea. Filozofia – ceea ce numim noi astfel – este punerea-în-mișcare a metafizicii. Abia astfel filozofia ajunge la sine însăși și la sarcinile ei explicite^a. Filozofia se pune în mișcare numai prin saltul pe care propria existență îl realizează în posibilitățile fundamentale ale *Dasein*-ului considerat în întregul lui. Pentru a împlini acest salt, hotărâtor este să acorzi spațiu ființării în întregul ei, de asemenea să te lași prins în Nimic, adică să te eliberezi de idolii pe care fiecare dintre noi îi are și în preajma cărora obișnuiește să se furișeze, și, în sfârșit, să dai curs liber acestei plutiri, pentru ca, în nesfârșita ei legănare, ea să revină mereu la întrebarea fundamentală a metafizicii pe care Nimicul însuși ne constrânge să o punem: De ce este de fapt ființare, și nu, mai curând, Nimic?

^a *Wegmarken / Repere pe drumul gândirii*, prima ediție, 1967: sunt două lucruri spuse aici: „esența” metafizicii și istoria ei proprie de ordinul istoriei ființei; ambele vor fi numite mai târziu în *Verwindung* (depășire ca vindecare de..., lecuire).